

Opettajuutta taiteen hengessä

residenssissä Art Hub Pikisaareessa

Teksti: Merja Männikkö

Kuvat: Minna Kangasmaa ja Merja Männikkö

Ihmettelen aina välillä rönsyilyäni tai hienommin sanottuna moniulotteisuuttani työtehtävissäni. Miksi minulle ei näytä riittävän se, että pelkästään kirjoitan tai pelkästään opetan? Eikö siinä olisi työarkaa ihan riittävästi? Jo tammikuussa 2023 tiesin, että tulisin työskentelemään kesäkuussa Art Hub Pikisaareessa: kirjoittaisin ja tekisin sen rinnalla taidetta. Tämä kaikki olisi palkinto kevätlukukauden työstä luokanopettajana.

Pyöräilin Pikisaareen kasseineni, joiden sisältö liittyi residenssityöskentelyyn pienimuotoisessa taidekeskuksessa Art Hub Pikisaareessa, Oulussa. Eilen mukana oli metrinmitta, tänään **Maija Isolan** Ananas-verhot. Silitin ne aamulla kauniiksi.

Päätin kirjoittaa esikoisteokseni käsikirjoitusta kahdenkymmenen viiden minuutin jaksoissa. Viideksi minuutiksi nousin ylös ja venyttelin. Huomioni kiinnittyi viime kevään Opettaja-lehden kannesta napattuun ohjeeseen: ”Selkeästi rajattuun työhön on kepeä tarttua”. Niin se vain on, ettei kannata ottaa liian suurta urakkaa. Tulisi ottaa ihmisenkokoinen urakka, inhimillinen työmäärä, joka on mahdollista tehdä itseään ja muita väsyttämättä. Ei siis ottaisi urakkaa ollenkaan vaan mieluisan tehtävän. Niin kuin nyt tämän Pikisaaren residenssityöskentelyn.

Art Hubin selkeässä, vähän virikkeitä sisältävässä tilassa ajatukset pysyivät helpommin oleellisessa kuin kotona, jossa tuli keskeytetyksi tai alkoi tehdä jotain aivan muuta. Koti on vapaa-aikaa varten, läheisten kanssa oloa varten, arkiaskareita varten. Työhuone taas fokusoi suuntautumaan työasioihin, jotka eivät ole, eivätkä saisi olla koko elämä.

Mutta mitä sitten, jos puhuu elämäntehtävästä eikä niinkään työurasta?

Silloin rajaaminen on vaikeampaa, välillä lähes mahdotonta. Opin asioita arkiympäristössäni, vuorovaikutustaitoni kohenevat tapaamisissa ja keskusteluissa. Tiedän, että elämäntehtäväni jatkuu, vaikka joskus jäänkin eläkkeelle. Olen toimija ja kehittäjä. En pääse irti luovasta otteestani.

Tarvitseekokaan?

Hykerryttävä idea lähti lentoon

Kirjoittamisen rinnalle alkoi syntyä ajatus luentatilaisuudesta. Tiedän, että yleisötilaisuus ruokkisi ajatteluani ja kirjoittamistani. Varsinkin jos vielä saisin tallennettua yleisökeskustelun, niin voisi palata siihen uudelleen. Jokin tärkeä ajatusvivahde saattoi ensikuulemalta jäädä huomaamatta.

Löysin idean **Jukka Koskelaisen** kirjasta *Viisi matkaa Saksan siehuun*, jossa hän kuvaa käyntiään Lesung-luentatilaisuudessa, jossa kirjailija lukee tekstiään ääneen yleisölle. Sen jälkeen on keskustelun ja yhteisen, vapaamuotoisen illanvieron aika. Art Hubin perustaja, kuvanveistäjä **Minna Kangasmaa** innostui yleisölle tarjottavasta lukutilaisuudesta, hänellä oli hyviä kokemuksia niistä Saksan matkoiltaan. Tilaisuuteen oli saanut vapaasti tulla mukaan ja syventyä kuuntelemaan luentaa.

Ilahduin, että ehdotukseni Lesung-tilaisuudesta sai vastakaikua. Aloimme Minnan kanssa suunnitella esitettä. Minulla oli ehdottaa siihen erästä valokuvaani, jossa oli valkokarmisen ristikkoikkunan eteen lattialle levitettyinä **Maija Isolan** pinkki Ananas-verho Oulunsalon Varjakansaaren pääkonttorissa. Luovat Askeleet -työryhmämme, johon kuuluvat lisäksi **Johanna Aromaa, Pauliina Lappi ja Päivi Mettovaara**, työskenteli siellä yhden päivän ajan kesällä 2019. Valokuvan ikkuna on häikäistynyt auringonvalosta, sen läpi ei näe ulos luontoon. Verhon päällä on musta, keveä tuoli, jonka päällä puolestaan puinen opettajan metrin mitta. Sain sen vanhemmiltani lahjaksi valmistuttuani luokanopettajaksi. Annan installaatiolleni nimeksi *Opettajan uusi kuva*.

Lesungissa on mahdollisuuksia

En halua kirjoittaa vain yksin työtilassani vaan saada tärkeää heijastuspintaa ympäristöstäni, muilta ihmisiltä. Haluan päästä keskustelemaan ihmisten kanssa, vahvistaa tai kyseenalaistaa vallitsevia käytänteitä ja ajattelutapoja. Yhteen kokoontuneissa ihmisissä on jotain hyvin vapauttavaa ja virkistävää. Tällöin mielessä heränneen ajatuksen tai kysymyksen on mahdollista lähteä lentoon, tulla kehiteltyksi ihmisten kesken ja lopulta kristallisoitua hienoksi, yhteiseksi oivallukseksi. Nautin hyvistä keskusteluista, joille tulisi aina löytää aikansa ja paikkansa!

Kun Lesung-tapahtumapäivän aamuna avasin residenssin oven Pikisaarentielle, luonani kävi ensin pieni, kakkosluokkalainen tyttö isänsä kanssa. Pitkät, ruskeat hiukset omaava tyttö halusi selvästi nähdä, mitä sisällä on. Hänen tutkiva katseensa liikkui tilassa ja kysyin häneltä:

-Mikä täällä huoneessa on mielestäsi kivointa?

Tyttö osoitti sormellaan mummini kirjomaa käsityötä, jonka sai sivusta sidottua kiinni valkoisilla nauhoilla. Kankaisen kotelon sisällä säilytin yleensä nenäliinoja, joiden reunoihin oli virkattu aikoinaan kaunis pitsi. Sain sellaisia lahjaksi mummillani. Valkoisia ja vaaleanpunaisia. Aivan omia nenäliinoja elämän tärkeisiin liikutuksen hetkiin kuten poikani häihin tai mummini hautajaisiin.

Nyt säilytin kukka-aiheisen käsityön välissä oppilailtani saamia kortteja. Näytin tytölle, millaisia kortit olivat. Luin yhden viestin: hyvää kesälomaa maailman paras ope! Juttelimme vielä kirjoista, kuten Nalle Puhista ja voikukkaseppeleistä. Hyvästelessämme kutsuin sekä tyttären että isän iltapäivän Lesung-lukutilaisuuteen.

Istuessani Art Hubin edessä, lukiessani ja kirjoittaessani käsin muistivihkooni, kohtasin aamupäivän aikana monia muitakin mielenkiintoisia ihmisiä. Päivä oli paahteinen. Laitoin päähäni viime kesänä lahjaksi saamani leveälierisen, Marimekkokankaisen kesähatun. Jalassani olivat liehuvalahkeiset, valkoiset puuvillahousut ja päälläni viilentävän turkoosinsininen pusero sekä mustat, matalat nahkasandaalit. Ei koruja tänään.

Kirjoitin hetkessä kokemastani, jossa piilee vastaan tulleiden viisaus ja ainutlaatuisuus. Tapasin kuvataiteilijan, joka oli menossa työhuoneelleen. Yllätyksekseni hän kertoi käyneensä samaa koulua, jossa työskentelen nykyään luokanopettajana. Totesin hänelle, että valitsen mieluummin pidemmän työmatkan ja pienen kyläkoulun kuin lyhyemmän työmatkan ja ison yhtenäiskoulun. Haluan osata kaikkien koulun oppilaitteni nimet.

Samana aamupäivänä sain tavata unkarilaisen pariskunnan, joka oli automatkalla kohti pohjoista, Nordkappia. Tunnustelimme englanniksi, missä mennään. Kerroin käyneeni Unkarissa häämatkalla 1990-luvun alussa, Budapestissa ja Balatonilla. Pariskunta kertoi maan muuttuneen kovasti sen jälkeen. He pitivät Suomesta ja sen luonnosta. Nainen ihaili Lesung-tilaa ja halusi kuvata sitä. Toivotin heille hyvää matkaa!

Kohtasin myös Jehovan todistajia, jotka kutsuivat minua kesän konventtiinsa, jonka otsikkona oli ”Kärsivällisyys palkitaan.” Eräs heistä kysyi, luenko tekstiäni saksaksi, johon totesin lukevani ihan vain suomeksi. Myönsimme, että Raamatun ohje: kaikki mitä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te myös samoin heille”, pitää edelleen paikkansa. Lopuksi molemmat osapuolet jatkoivat omiin luentatilaisuuksiinsa.

Aamupäivän ihmisten kohtaamisten jälkeen lähdin kävelemään kohti Oulun kauppatoria. Päätin mennä Kauppahalliin syömään lohikeittoa kaikessa rauhassa. Se maistui oivalliselta

kermaliemineen ja isoine lohivaloinen. Ostin torimyyjältä mansikoita tarjotakseni niitä Art Hubissa vierailleille alkukesän maistiaisiksi. Niistä huokui kesän tuoksu.

Kävellessäni takaisin residenssiin alkoi läheisestä Kuusisaaresta kuulua musiikkia. Aaah festarit! Enpä olisi tammikuussa osannut arvata, että Kuusisaaren festivaalin **Antti Autio** ja minä Lesung-tilaisuudellani aloitamme osuutemme samaan aikaan kello 15. Kuuntelin hänen tuotantoaan ja totesin, että mukavan kuuloista on miehen musiikki. Jos laulun nimi on *Kaunein sana maailmassa*, ei aihemaailmamme poikkea suuresti toisistaan.

Kysyin Lesung-tilaisuuteen saapuneilta viideltä naiselta, mikä on heidän mielestään maailman kaunein sana. Sain vastaukseksi rakkaus, rakas, äiti, kesä ja loma. Minun kauneimpia sanojani ovat valo, toivo ja usva.

Lesungissa on voimaa

Luentatilaisuudessa aikuinen lukee aikuisille, ei lapsille. Myös aikuinen voi kaivata kuunteluhetkiä yhdessä toisten kanssa samassa tilassa istuen. Kerroin lukevani tekstejä kahdesta lähteestä: omia esikoisteokseni käsikirjoitusvaiheessa olevia tekstejä ja **Alli Järvelän** vuonna 1980 ilmestyneestä *Yhdessä onnistumme* -kirjasta.

Aistin yleisössä keskittyneitä kuuntelemista. Huoneeseen tulvi valoa ikkunoista. Tila oli esteettinen ja neliönmuotoinen intiimi tila. Vaalea läpikuultava verho jakoi Art Hubin tilan kahteen osaan. Eräs kuuntelijoista kertoi, että kuvaillessani tekstissäni ensimmäisen kouluni aulatilaa, kiinnittyi hänen huomionsa Art Hub - lukutilaan: ruskeisiin kattohirsiin muuten valkoisessa katossa, tilaan asetettuihin eri-ikäisiin tuoleihin, kakluunin edessä meren tuomien keveiden puukeppien seassa hohtaviin voikukkiin ja pinkkiin Ananas -verhoon, joka oli väriterapiaa lattialla. Tulija oli saanut valita itselleen sopivimman tuolin istua.

Vaikka olin monta kertaa käynyt tekstejäni läpi, tapahtui lukemisen aikana jälleen liikuttuminen kohdassa, jossa oppilaani antoi minulle kortin muodossa syvädyttävää palautetta. Liikuttuminen huokui yleisöön asti. Toinen opettaja tunnisti värähtelevän ääneni syyn. Hänellä oli sama kokemus. Myöhemmin luetellessani tekstissäni iloa tuottavia asioita, oli kuuntelijan huomio kiinnittynyt sanapariin: nähdä kauas. Ihmisellä on tarve nähdä kauas. Lakeuksien pelloilla voi nähdä silmän kantamattomiin.

Toinen kuuntelijoista kertoi:

-Voi, kunpa minunkin opettajani olisi joskus koskettanut keveästi olkapäätäni, olisin tullut isossa luokassa huomatuksi ja jatkoi: - Olisipa piirustustunnilla ollut tekemisen ja ideoinnin vapaus, ei

samaan muottiin laittamista niin, että kaikkien oli tehtävä samanlainen työ. Eräs kuulijoista kertoi, että hän sai nuorilta energiaa. Hän pysyi ajassa kiinni ja kuuli nuorilta uusista suuntauksista. Lapset ja nuoret pitivät elämässä kiinni.

Kuuden naisen kesken totesimme, että luovuus ei ole vain harvojen etuoikeus. Luovuutta syntyy yksinkertaisesti silloin, kun ihmiset kohtaavat ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Eivät pelkästään puheellaan vaan myös eleillään, ilmeillään, kehon asennoillaan ja liikkeillään. Minulle käy usein niin, kun olen oivaltamassa jotain tärkeää, että nousen ylös ja lähdän liikkeelle tilassa. Liike antaa voimaa ajatukselle puhjeta kukkaan, tulla synnytytyksi.

Futuuriopen performanssi

Art Hubin residenssijaksonei kruunasi juuri ennen juhannusta Futuuriopen performanssi eli tulevaisuuden opettajan liikkeellinen puheenvuoro. Tanssi on minulle läheinen ilmaisumuoto, joka kertoo usein enemmän kuin sanat. Asetin tuolit Ananas-verhon päällä vastakkain. Ovatko ne Futuuriopen kaksi eri puolta vai uskaltautuuko siihen joku istumaan?

Futuuriopen performanssi alkoi työstyä yöllä unen rajamailla, jossa metrinmitta, **Arto O. Salosen** mukaan mahdollisuuksien mitta mittaili maailmaa. Mikä on open?

Se on open työpäivä, open oppilaat, open välitunti, open hengähdysvetki, open kesäloma, open kirja, open kotimatka, open suunnittelu, open pianonsoitto, open työyhteisö, open työkengät, open pöytä ja päiväkirja, open tervehdys, open ohje, open huomio, open lukuhetki oppilaille, open kokemus ja näkemys, open koko keho, open lisäopetus, open yhteistyö, open info, open apu, open kiitos.

Huomasin liikituksen kyynelien nousevan silmiini tajutessani, että opettajuus liittyy elämäni hyvin kiinteästi. Taiteen kautta voi alkaa löytyä vyörytyksiä, joissa tunteet ja kiitollisuus ovat läsnä.

Se on open työura, open tavoitteet ja tehtävät, open vapaa-aika, open viestit, open taidejulisteet ja -kirjat, open arviointikeskustelut, open koulutukset, open irtiotot, open paluu takaisin, open hengitys, open hyppy, open EA-kurssi, open kehityskeskustelut, open laukku ja muut kassit, open työpari, open energia- ja lukuagentit, open ruoka- ja WC-tauko, open välipala, open luokkatila, open lempikortti työhuoneen seinällä. Siinä lukee ”Kiitos kauniista päivästä!”

Vyörytys päättyy sanoihin: englanniksi open – minulle suomeksi auki, avoinna, vapaana!

Pienet tiut alkoivat soida. Open puhe lakkasi ja autenttinen liike alkoi verhon päällä. Se oli open oma hetki. Hän astui luovuuden joelle välillä kompastellen ja välillä uljaasti tasapainossa pysyen. Hän löysi höyhenen ja tarjosi niitä myös muille tilassa oleville.

Miten voin silittää itseäni? Kuinka voin silittää höyhenellä myös lähellä oleviani?

Futuuriopen performanssi päättyi yleisössä istuneen gradutyöparini **Anne Huhdan** ja minun heittäytymiseen hetkessä vapauttaessamme gradumme käsinkirjoitetut paperit reilusti raastaen irti mapista ja levittäessämme ne hellästi ympäriinsä luovaksi kaaokseksi lattialle ja Ananas-verhon päälle.

Muistelimme graduaikoja lämmöllä ja saimme tämän inventaarion ansiosta lisää tilaa luovuudelle. Lepäsimme paperien päällä musiikin soidessa taustalla. Yleisö sai tulla mukaan ja tuntea viileät paperit selkänsä alla. Me suljimme silmämme, lepäsimme ja hengitimme. Kesä oli kauneimmillaan. Musiikin päättyessä taputimme itsellemme ja toisillemme. Hyvä me!

FAKTAA:

Luokanopettaja, journalisti ja taiteen tekijä Merja Männikön esikoisteos *Maailman paras ope – luovan ja herkän naisen työelämähavaintoja* ilmestyy tammikuussa 2024. Kustantaja on Momentum kirjat.

Maailman paras ope -kirjan julkistamistilaisuus on Art Hub Pikisaarella tammikuussa 2024.

Lisätietoa: www.merjamannikko.fi ja www.arthubpikisaari.fi

Kuvatekstit:

KUVA 1: Opettajuuden uusi kuva. Kuva: Merja Männikkö

KUVA 2: Futuuriopen performanssi. Kuva: Minna Kangasmaa

KUVA 3: Luova kaaos. Kuva: Minna Kangasmaa